

Boldog lorantházi Bakk István OSP generális atya élete és halála †1518

Gyöngyösi Gergely¹ (1472-1545) pálos szerzetes munkájában Lorantházi név alatt az alábbi adatokat találjuk: Lorántházi (Lorándházi) V. István generális² (1496-1500) először (1504-1508 és 1512-1514) másodszor és harmadszor is megválasztott rendfőnök.³ István atya csalhatatlan érzékkel vette észre az ifjú szerzetes nem mindennapi tehetségét, ezért maga mellé vette rendfőnöki titkárnak.⁴ Ezt a gesztusát Gyöngyösi egy *Epitoma* című, 1510-ben összeállított kis traktatussal hálalta meg, rövid summáját adva abban a rendi generális kötelezettségeinek és teendőinek.⁵ Gyöngyösi Gergely rendfőnök kétszer megválasztott (1520-22) között először és másodszor (1528-1532), de már előtte (1512-1519) Coelius Pannonius néven már a *Santo Stefano Rotondo* perjele.

Továbbá ezeket jegyezte le Lorantházi Istvánról Gyöngyösi: „Lorantházi István rendfőnöksége idején történt, hogy az uralkodó⁶ meglátogatta a szentlőrinci kolostorban nyugvó első Remete Szent Pál sírját, de nem elégedett meg a tiszteletre méltó látnivalókkal, hanem túlon túl kíváncsiskod-

ni kezdett rá nem tartozó dolgok felől is. A botrány már-már kitört, végül azonban Lorantházi Bakk István atya tapintatos, de erélyes fellépése leszerelte a királyt, és lemondott arról, hogy a „szent testének nyilvánosság elé nem való részleteit láthassa.”⁷

A megtért Balázsnak, aki hajdan az esztergomi érseknek a kapitánya volt, és a szentlőrinci kolostorban halt meg, a teste sok éven át romlatlan maradt. Bakk Mátyás mester⁸ Remete Szent Pál atyánk őrének társa volt. De Bakk Mátyást később Fehéregyházára helyezték át az Árpád sír-őrének, és ő Fehéregyházán⁹ halt meg. Bálint pék szép öregséggel hagyta el ezt a világot, Lorantházi Bakk István idejében írja Gyöngyösi.¹⁰

Eggerer András Annaliumban¹¹ is nagyon szépen emlékezik meg a szentéletű István atyáról F. Stephani beate mortis historia...

Gyöngyösi Gergelynél az 1484-ben másodszor is Tamás testvér¹² választották rendfőnökké című fejezetnél találjuk a következő sorokat: 1503-ban Lorantházi István testvér lett a vikárius a szentlőrinci kolostorban, majd kétszer rendfőnök helyettes is volt.¹³

A tisztelendő Bakk de lorántházi István testvér rendfőnök dicséretéről és erényeiről szintén Gyöngyösinél olvashatjuk P. Árva Vince atya fordításában:¹⁴

¹Gyöngyösi Gergely I. Remete Szent Pál Remete Testvéreinek élete: Varia Paulina III. Fráter György Alapítvány, 1998. ford. próza: P. Árva Vince, vers: Csanád Béla, Csonka Ferenc. Továbbiakban: Gyöngyösi Gergely VP III. (1998)

²DL 21727 István V. (rendfőnök) 1507. június 26-án: (*Ladiszlai regis*), a *Gombazegh-i Szűz Mária kolostorban (in cenobio nostro heremitico ad honorem virginis gloriose Marie in Gombazegh fundate)*. István pálos rendfőnök Lorandfy Miklóst feleségével, Katalinnal, s fiaival, Györggyel és Tamással együtt a rend konfraternitásába fogadja...

³Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, II. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1940. p. 436. Megjegyzés: Kisbán Emil „Lorántházi István” generálist Istvánt, a IV. számmal látta el. P. Árva Vince atya szerint pedig Fúró István 1452-től rendfőnök ő a IV. István generális. Lásd: VP III. p. 93. és a p. 267. Kisbán nem vette figyelembe, hogy nem egyedüli példa háromszori megválasztás úgymint Ethei György pálos generális esetében nem példa nélküli a rend történetében. Lásd: György, I. In: VP III. 69, 72-75, 103, 245-246.

⁴VP III. (1998) p. 12.

⁵Gyöngyösi Gergelynél Lorantházi Istvánról VP III. (1998) p. 12.

⁶II. Ulászló király (1490-1516)

⁷Gyöngyösi Gergelynél Lorantházi Istvánról VP III. (1998) p. 18.

⁸Bakk Mátyás

⁹Fehér Boldogasszony v. Fehéregyháza In: Kisbán 1938. I. 130, 153, 157, 167, 171, 290, 319, 325. Mátyás király a pálosoknak ajándékozta.

¹⁰Gyöngyösi Gergelynél Lorantházi Istvánról VP III. (1998) p. 113.

¹¹Eggerer A.: *Fragmen panis corvii Annalium*, I. köt. Wien, 1663. 276-280. p.

¹²Szombathelyi Tamás.

¹³Gyöngyösi Gergelynél Lorantházi Istvánról VP III. (1998) p. 122. Megjegyzés: Az ősi Szentkereszt kolostor perjele egyben a rendfőnök helyettes is a rendi előírás szerint az ősi magyar Pálos-rendben.

¹⁴72. fejezetben: „A tisztelendő István testvér rendfőnök dicséretéről és erényeiről.” Gyöngyösi Gergely Lorantházi Istvánról VP III. (1998) 153-154. p.

„Tisztelendő Atya! A következőben sok előjárónak a nagyságát kívánom előadni, de nem tudom megtenni, hogy mindenekelőtt Téged ne magasztaljalak. Nem éppen hízelgésből, mely az őszinték elől elfut, hanem hogy erényeidért a köteles tiszteletemet kifejezzem, és példáddal a többieket a dicsőség útjára serkentsem. Először is minden erény szülőjéről, a szeretetről beszélek, amit, mint Szent Rendünk tanítványa kiválóan gyakorolsz. Mi a csodálatos? Mert természeted közel áll az istenihez készség az Isten imadására, hajlamos a barátságos, kellemes modorod, és emberi természeted humorral van átítatva. Hasonlóképpen kellemes a beszéded, valamint emberieséged és műveltséged valamilyen sóval van fűszerezve, úgyhogy minden, amit mondasz, komolyan meg van alapozva, mégis tréfának tetszik. Azután milyen vallásos milyen jámbor voltál! Szentlőrinci helynökséged sokaknak nyújtott tapasztalatot. Nem szükséges elbeszelnem. Ezenkívül, hogy akkor készségesen minden nyomorúságból kivetted a részed, egyéniségeddel és erényeiddel pedig enyhítetted a szenvedéseket. Az a szent férfi, Tamás¹⁵ testvér, aki kétszer volt rendfőnök, aki hat hónapon át mozdulatlan szoborként feküdt a betegágyon, a te jámborságodat próbára téve mondta: Te a betegek atya vagy. Ez valóban így volt, mert a betegek szolgálatából atyai szeretettel kivetted a részed, a betegeket fölkerested, és a szónál gyorsabban segítségükre siettél, hogy a testvérek, akik neked is testvéreid, veled serény szolgálatot nyújtsanak. Ó, akkor, mint egy második anya, a tanítás megnyerő szavával és példájával sok újoncot toboroztál Szent Rendünknek, s őket jámbor szülőként dédelgetted, a legjobb erkölcsre tanítottad, hogy a te példád folytatói legyenek. Amikor Szent Atyánk ereklyéinek őre lettél, Isten dicséretére és ugyanazon Szent Pál¹⁶ érdemeire, noha már azelőtt ezt többen megírták, az ott történt csodákat szép stílusba leírtad.

¹⁵Szombathelyi Tamás generális atya.

¹⁶Bakk Mátyás is először Remete Szent Pál sírőrője volt és csak később lett az Árpád sír őre Fehéregyházán. Remete Szent Pál megnevezései Ósatyánk, Ósünk, Atyánk etc. Az Érdy-kódexünkben ezek a megnevezések is találhatóak. Megjegyzés: Ma már tudjuk, hogy Remete Szent Pált az ország patrónusává emeli Mátyás király. In: Eggerer: Annalium... 1663. I. köt. p. 240. – „Bacc Mátyás” perjelről In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, I. köt. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1938. p. 130.

1. kép. Lorántházi Bakk István pálos generális zöld zsinóron lévő függőpecsétje.¹⁷

A pecsét közepén Boldogasszony a kis Jézussal. Középen püspöki egyházi ruhában Szent Ágoston és mellette Remete Szent Pál a remeték atya, valamint legalul térdelő szerzetes Szent Őzséb, mint ahogyan ezt a pecsét körüli szöveg állítja.

A pecsét értelmezése: Szent Ágoston reguláján lévő Remete Szent Pál rendje, amely Szent Őzséb által alapított.

Mi van még több?

Minden hozzád fordulónak azt tanácsoltad, arról győzted meg, amit a béke és a közjó megőrzésére jónak láttál. Elhallgatom, hogy többszörösen is milyen finoman visszautasítottad a királyi felségnek azt a képtelen kérését, hogy szent testednek nyilvánosság elé nem való részeit láthassa. Miután rendfőnök lettél, rendfőnökségednek majdnem a vége felé, mint kíséző társad szolgáltalak Isten dicsőségére és üdvösségemre. Így a mi rendünk hasznát nézted. Szívügyed volt, hogy a rád bízott nyáját minden bűntől megőrizzed, s ez többeket¹⁸ tönkretett. Midőn beléptél a kolostorba, fiatal és öreg egyaránt barátságos szavakkal illetél. Csapatostul hozzád tódultak a fiatalok, és fogatlan öregek, akiket úgy gyűjtötted magad köré,

¹⁷DL 67175. (1505. július 18. Terebes). István pálos generális perjel Bwthkay Mihályt feleségével, Margittal, fiaival: Péterrel és Andrással és leányaival, Katalinnal és Klárával együtt a rend konfraterévé fogadja.

¹⁸sokakat

mint a tyúk a csirkéket. És hogy rövid legyek; az én időmben egyetlen rendfőnökét sem lehet hozzá hasonlítani jámborságban. Ezenkívül minden éjszaka a testvérek imádságának a kezdéséig virasztottál, s lámpással mindig átvizsgáltad a templom zegzugait és rejtekhelyeit. Világos nappal pedig mindenre kiterjedő gondoskodásból minden műhelyt olyan gyakran meglátogattál, hogy a szentlőrinci kolostor perjele, Fekete Ambrus azt mondta: mint Isten mindenütt jelen voltál.

Örültél; amikor valakit kitüntethetél, vagy az igazságtalanságtól megőrizhetél, és tisztelettel halmozhattál el. A tanulókat nagyon szeretted, és előrehaladásuknak örültél. Ennél fogva néhány történet kivételével szinte mindenki a te szeretetedről és jóindulatodról tanúskodott, s ez azoknak a szomorúságát jelentette, akik nem tudtak vigasztalódni, ha valami becsmérlőt hallottak. Ezért a te kiváló érényeidnek a bizonyosságául másodsor is rendfőnökké választottak, hogy az uगतók legalább a szájukat befogják.

**Breviariū ordinis fratrum eremitarum Sancti Pauli primi eremite itera-
ta castigatione recognitum
cum plena rubrica.**

Posterior labor, priorc fepe melior.

2. kép. Breviárium ordinis fratrum eremitarum Sancti Pauli primi eremite. (Velence, 1540.) címlapja¹⁹

¹⁹Pálos szerzetesek által írt régi breviárium. (Forrás: Kelényi B. Ottó: A Buda melletti Szent Lőrinc pálos kolostor történetének első irodalmi forrása. Tanulmányok Budapest múltjából. 1936. IV. XXI. tábla)

Ezenkívül, hogy a mondottak kérdésnek ne látszódjának, a szerintem és mindenki szerint való érdemeidet akartam elmondani, hogy bárcsak minden irigység és rosszakarat nélkül mindenki fölismerné: mivel tartoznak az ilyen nagyérdemű atyának.

Ugyanazon tisztelendő atya élete és halála²⁰

Ezt a tisztelendő atyát, István testvért²¹ a Szentlélek töltötte el, aki az Isten fiaiban lakozik. Neve, István ugyanis koronát jelent.²² A földi élet után a papi élet koronáját az örök élet koronájával szándékozik fölcserélni. Azt a legdicséretesebbet még fiatal korában megtette, hogy a világról lemondott, ennek a Szent Rendnek áldozta magát, és azt, ami még életéből megmaradt, az égnek szentelte. Olyan bölcs és szent életű volt, hogy a mi Szent Rendünkben azt a méltóságot érte el, és sikeresen viselte, amit rendfőnökségnek nevezünk.

²⁰73. fejezet. Ugyanazon tisztelendő atya élete és halála In: Gyöngyösi Gergely: VP III. (1998) Lorantházi Istvánról 153-158. p. Megjegyzés: Tévesen Kisbán szerint 1512-ben Sümegen halt meg Lórántházi István. Lásd: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, II. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1940. p. 149.

²¹Battis István híres hitszónok hírében állt. In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, II. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1940. p. 332. Megjegyzés: Kisbán tévesen krakkóiinak írta Lorántházi Bakk Istvánt. Helyesen a magyar származású pálos a krakkói egyetemre járt Lorántházi Bakk István. „A mohácsi vész előtt a legköltőibb lelkű pálos költő... 1517-ben pedig néhány éven át Budaszentlőrincen a rendfőnököt helyettesítette... Kisbán Gyöngyösire hivatkozva 1516-nál említi. Továbbá Kisbán a Könyvszemle 1878. 24. l. Benger p. 258. Toldy Ferenc II. 46, 63. hivatkozva állítja. Megjegyzés még: Ma már tudjuk, hogy Lorántházi István és Bakk (Batt) István egy személy úgymint Gyöngyösi Gergely és Coelius Pannonius is egyazon személyek. A krakkói bursa azonosítja az említett személyeket. További azonosításukra alkalmassá teszik saját írásaik, műveik és az általuk kiadott oklevelek.

²²Koronát jelent – görögül: sztephanosz = korona

3. kép. Lorántházi Bakk István pálos generális által kiadott oklevél.
A papíron, az oklevél szövege alá nyomott papírfelzetes pecséttel.²³

Midőn a szentet és a dicséretet önmagában összekapcsolta, pasztorális föladatának méltóságát

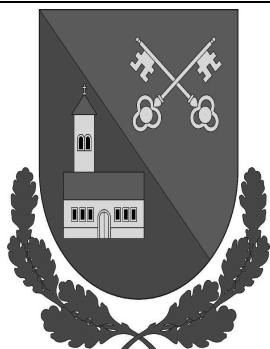
²³DL 60905. 1505. augusztus 25. Az egi rendházban (in cenobio prope Agriam in montibus sito). István pálos rendfőnök a Dyosgewr-i (diósgyőri) vikárius és a rend szerzetesei, valamint a czabai Jappricza Gergelytől megtudottak alapján ez utóbbit, mint a rend jótevőjét feleségével, Katalinnal, testvéreivel, Yappricza Elekkel, Mihálllyal és Luciával együtt a rend konfraternitásába fogadja és hozzájárul, hogy Gergely és hozzátartozói halálának napját a Dyosgewr-i vikárius bejelentse a rendi nagykáptalanan és a rend szokása szerint – mint más szerzetesekért – 30 misét mondanak értük. Ezenfelül a Dyosgewr közelében levő kolostorba temetkezhetnek, miként elődeik. Ha meghalnak, a temetési menetet a kolostorban a szerzetesek méltón fogadják és a megfelelő szertartásokkal végezzék el a temetést.

mind két részen, Pannóniában is, Szlavóniában is a kolostorok megvizsgálásában eredményesen használta. Isten kegyelméből kolostorunk védelmezőjeként a Somogyban levő Szent Péternek,²⁴ az apostolok fejedelmének tiszteletére épült szép kolostorba érkezett, a Reminiscere²⁵ vasárnap előtti szerdán, hogy a látogatás kegyelmeit ki-
ossza.²⁶

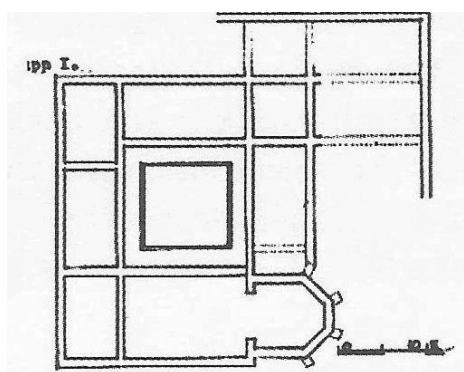
²⁴Szentendrei Dezső Vince magosdi (Somogy m.) birtokait adta a pogányszentpéteri pálosoknak (1525) In: A. P. Enyere f. 6. n. 2. és A. P. S. Petri f. 5. n. 9. – Rupp I. p. 315.

²⁵Reminiscere – húsvét előtti ötödik vasárnap.

²⁶Szentpéter, másként Stregencz, a mai Pogányszentpéter község helyén állott fenn. Az oklevelekben Stregencz alio

4. kép. Pogányszentpéteri templom és címer. (Forrás: A Pogányszentpéter web oldala.)

Alaprajz: Guzsik-Fehérvay, 1979. alapján

5. kép Pálós kolostor alaprajz²⁷

nomine Szentpéterfalva alakban fordul elő. 1381-ben már megvolt. 1390-ben az itteni pálosok Németiben kapnak földeket, 1408-ban Szent-Péterfalván részbirtokokat, 1409-ben Inkén malmot, 1410-ben Szent-Pál városban bizonyos jövedelmeket, 1417-ben Varaszlón egy malmot, 1420-ban az egész Szent-Péterfalvát nyerték adományul, az utóbbit a Kanizsaiaktól. 1425-ben Páld részeit nyerik. 1457-ben Patán kapnak részeket. 1477-ben György Páldon egy malmot adott nekik. Az 1536. évi adólajstrom szerint Páld és Szent-Péterfalva helységekben bírtak földesúri joggal (Csánki D. i. m. II. 646. – Rupp Jakab. I. 1., 317.). – *Klastromi-dűlőnek hívják a pálosok kolostor helyét ma is Pogányszentpéteren – Pogányszentpéter pálos kolostorrom.*

²⁷„Pogányszentpéterfalvai monostor Stegenech nevű dombon már 1381 előtt meg volt.” Kisbán 1938. I. p. 93. Szentpéter (Stregenc) Pogányszentpéter, Somogy m., Veszprémi e. m. 1342-1382 között alapította a Kanizsai család (?), élete, 1548-ban szűnt meg. A község határában, a Klastromi dűlőben összefüggő kultúrréteg és korábbi, szórványos ásatás nyoma őrzi az emléket. Az alaprajz 1979-ben még rekonstruálható volt, az 1986-os szemle során ez már nem volt lehetséges. In: Guzsik-Fehérvay, 1979. Inventárium 35-37. p. Rupp J. Magyarország helyrajzai története fő tekintettel az egyházi intézetekre, Pest, 1870-1876. I. 315-318. DAP Documenta Artis Paulinorum (A magyar rendtartomány monostorai) Bp., 1976. II. 437-443. Megjegyzés: Az Érdykódex szerint az alapítók a Bánffyak. A kolostor alapítására vonatkozó okleveleket érdemes még tovább kutatni, hiszen az alapítás éve és az alapító család neve sem egyértelmű ma még. Továbbá a „Sztrigench” várra vonatkozó adatok még

A kocsiról betegen leszállt, s nagy lelki erővel erejét összeszedve, kezében pásztorbottal beteg tagjait a Szent Péter-templomba ment, hogy Istennek, miként egész életében szokása volt hálát adjon. Az imádság befejeztével a kolostor atyját, a neki alárendelt testvérekkel együtt, az apostoli szokás szerint szent csókkal köszöntötte. Ők pedig viszonzásul, mint kedves atyát megvigasztalták. Végül délután három órakor a testvérek legközelebbi imádságakor az ebédlőbe ment, de egy kevéské ételmelet sem vett magához, inkább csak nézegetett, mint evett. Az ebédlőből kilépve a test-

szintén feltárára várnak. – A szentpéterfalvai vagy másnéppé pogányszentpéterfalvai monostorról In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, I. köt. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1938. 93, 112, 120, 126, 156, 161, 173, 324. Megjegyzés még: Amikor törökök feldúlták a pogányszentpéteri monostort is, amely szintén a tekintélyesebbek közé tartozott hiszen vikáriátus volt a szakácsi perjelség tartozott a joghatósága alá. In: Chalad fasc. 6. n. 3. és a fasc. 8. n. 2., és Kisbán I. p. 173. Vikáriátusról 1453. június 7-én: A zalai konvent bizonyítja, hogy eléje járult a Somogy megyében lévő Zenthpether-i pálos klastromnak a vicarius: Miklós testvér, és a saját, valamint István egyetemes perjel és Szt. Pál rendjének összes tagjai nevében tiltakozás formájában jelentette, hogy Miklós veszprémi vicarius és kanonok, Segusd-i főesperes, továbbá a Somogy megyében lévő Nagzenthpal plébánosa: Kelemen, állítólag az ő (Miklós vicarius) és László pálos testvér bevállása alapján a veszprémi káptalannal oklevelet állítottak ki, Kelemen plébános javára, oly formán, hogy Miklós vicarius és a László testvér a nevezett Kelemen plébános és utódai számára azt az ígéretet tették, hogy a rendes illetéken felül Zenthpeter birtok minden egyes lakója 10-10 dénárt fizet a nagybajtban a plébánosnak, és hogy híveknek "in festo animarum" (általában aug. 16-án) a parochialis egyházba kell menniök és ott le kell adniok a "funera mortuorum sepulture"-t. Ha ezt a megállapodást a szerzetesek nem tartanák, vagy nem tartatnák be, akkor Kelemen plébános és utódai évenként 20-20 dénárt hajthatnak be a Zenthpeter-i híveken. Erre a nevezett két testvér állítólag önként kötelezte magát. E hamis levél birtokában Kelemen plébános a szerzetesekkel és azoknak Zenthpeter-i jobbágyaival szemben több méltánytalanságot követett el, és erősen megkárosította őket, amit ezer forintért sem viseltek volna el, azonkívül a Zenthpeter-i hívekkel simoniacus módon alkudozik, egy jobbágy pedig "ex pigritia presumptuositatis ipsius plebani" gyónás nélkül halt meg. Ilyen esetek miatt több jobbágyuk másfelé ment lakni. Mint-hogy azonban Miklós vicarius és László testvér semmiféle címen nem tettek Kelemen plébános részére bevállást sem a veszprémi káptalannál, sem más hiteles helynél, és nincs szándékukban ilyet tenni, azért a tiltakozás megtétele után Miklós vicarius kérte a konventet, hogy a fentiek bizonyosságául állítsanak ki minderről István egyetemes perjel és az egész rend részére tiltakozó oklevelet, amit a konvent meg is tett. DL 14694

vérek társaságától kísérve a betegszobára ment. Szánalmasan, a beteg testtől elcsigázva az ágyra lefeküdt, és ájtatosan a testvérek imádságába ajánlotta magát, majd lihegés közben halkan mormogva ismételte Dávidnak azt a zsoltárát: Ó, jaj, nekem, mert lakásom meghosszabbítatott. És ismételve örvendező arccal mondta:

– Öröm töltött el, amikor jelezték: Indulunk az Úr házába! Látjátok, testvérek, az isteni édességnek az előízlése benne a halál iránti vágyat ébresztette föl. Mélységes elmélkedések által megízlelte Istennek édességét, az égi haza finomságát és a szentek gyönyörűségét. Ezeknek az illata magával ragadta: nemcsak a földi örömet, hanem magát az életet is megvetette, és egész belsejével a mennyei örömekre vágyódott. A testvérek könnyes szemmel körülállták, és a jámbor atyák halálosan sóhajtoztak. És midőn látták, hogy a nehézlégzés helyett álom jött a szemére, és egy kissé elaludt, kezüket egymásba fonva kettesével kimentek. Másnap, amikor megvirradt, Bálint testvért,²⁸ a kísérő atyát, aki életének és tehetségének feddhetetlensége miatt utazásának elmaradhatatlan kísérőjéül vette maga mellé, magához hívatta, és miután gyónását befejezte, szeretettel kérte, hogy jelenlétében Üdvözítőnknek és Urunk ötszent sebének tiszteletére a *Szent Péter-bazilikában* mondjon szentmisét.

Míg a szent misztérium folyt, a jámbor atyát a testvérek csoportja körülvette, ő pedig térden állva és összetett kézzel, égre emelt könnyes szemmel és töredelmes szívvel, Urunk Jézus drágalátos testének a vétele előtt mindenkinek a hallatára ilyen szavakkal kezdett imádkozni:

– Ó, legkegyesebb Jézus, aki az engedetlenség bűne miatt a paradicsomból kizárt és ítéletre szánt emberiséget szelíd szenvedésszel a kárhózat szándékából kiszabadítottad, és a hálál legyőzésével az örökkévalóság kapuját nyitottad föl neki. Te, aki engem, méltatlan bűnöst, a Te megváltásodnak a részesét, kora ifjúságom óta az irántad való vágyódásra és követésre indítottál, íme, itt van a nap, amelyen kegyes elhatározásodból meg kell szabadulnom a test börtönéből, de érdemeimet nem találok, melyekkel a Te dicsőségedre eljuthatnék. Irgalmas és igazságos Uram, kétségbe nem eshetem, mert látom hegyes tövisekkel átszúrt fejedet; vértől árasztott kezedet és lábadat

szemlélem. Kínjaidról és gyalázatról elmélkedem, melyeket elviseltél. Semmilyen bűn nem volt benned, amiért igazságosan szenvedned kellene. Ó, jószágos Jézusom, az én bűneim érdemelték azokat. Kérlek tehát, legyen segítségemre a te szelíd szenvedésed, és a te boldog haláloed nyissa meg nekem az ég kapuját. Kérlek, jöjj el, ó, szerető uram, édes Jézusom, mert a lelkem tehozzád vágyakozik, Istenem, nagyon vágyódom feloszlani, hogy veled legyek. Kérlek tehát, Uram, a halál fejezze be számkivetésemet, szüntesse meg gyötrelmeimet, végezze be földi tartózkodásom idejét, a természetnek adja meg, ami jár, és vezessen révbe.

Nehézgyalogosok (Hadnagy Bálint)

Gyalogsági roham (Hadnagy Bálint)

6. kép. Tanulmányok Mátyás király éve alkalmából a Miskolci Bölcsész Egyesület által a Budai várban rendezett konferencia anyagából. Összeállította: Gyárfás Ágnes, MBE Miskolc, 2009. (Tóth Sándor: *Mátyás király hadserege. Az állandó hadsereg összetétele p. 53.*)²⁹

²⁸Bálint fráter. VP III. 155-156. p.

²⁹Hadnagy Bálint = Valentinus Hungarus = Magyarországi Bálint = Magyar Bálint. In: Kisbán Emil: *A magyar Pálosrend története, I. köt.* Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1938. p. 135.

Amikor töredelmes szívvel és jámbor könyvek között ott, a Szent Péter-bazilikában³⁰ Urunk Jézus Krisztus testét magához vette, akkor a testvérek felé fordult, és mintegy méltatlankodva így szólt:

– Testvérek és fiaim, ne engem sirassatok, hanem magatokkal törődjete. Az élők és holtak bírása ugyanis ezt mondta: „*Legyetek készen*,”³¹ mert amely órában nem gondoljátok, megjön az emberfia, és akkor, akinek nem lesz menyegzős ruhájuk, rettenetes lesz az élő Isten kezébe kerülniök. Gondoljatok arra, testvérek, hogyan fognak színt változtatni a lelkek ott, ahol az elégtételt az utolsó fillérig be fogják hajtani. Virrasszatok és imádkozzatok, kísértésbe ne essetek.”

Miközben társa a szent ruhákat vetette le, a jámbor atya nagy fájdmában az oltár legalsó lépcsőjére ült le, és saját szavával kérte, hogy szolgáltsák ki neki a betegek szentségét. A kolostor atyja a testvérekkel együtt imádkozott fölötte, hogy hitből fakadó imádság gyógyítsa meg a beteget, és szent olajjal megkente őt. Amikor mindez a keresztények szertartása szerint befejeződött, a tisztelendő atya minden támogatás nélkül csak a pásztorbotra támaszkodva, összes testvértől körülvéve a betegszobába ment, s ott az Úr az ő szolgáját annyi csodával megdicsőítette. Ezeket az ő társának hűséges elmondása alapján megörökítjük.

Midőn tehát én, Bálint testvér, az ő útítársa, hozzája mentem, könnyes szemmel fogadott, és így szólt:

– Miért – mondta – háborgatsz, fiam? Íme; fehérruhába öltözött ifjak nagy csapata volt itt. Rendkívüli szépségű virágkoszorút viseltek a fejükön. Szeretetre méltó arccal jöttek elém. Az ifjak közül kettő a virágokból két koszorút hozott nekem, és mialatt azok szépségét elámulva csodáltam, a szépségnek és az illatnak a csodálatos koszorúját a fejemre helyezték, és ezt mondták: Jöjj velünk, mert méltó vagy, hogy Krisztus jó illa-

tát árasztva a mi társaságunkba bekapcsolódj. Amikor a lélek sürgetett, hogy keljek föl, beteg tagjaim lenyomtak. Ettől fogva fohászkoztam és sóhajtoztam. Miután megismételtem, mosolyogva mondták: Ó, kedves társunk, várj egy kicsit, hogy képes legyél a szenvedés által az ártatlan Barány-nak a vérében lemosni a halandóság ruháját, utána azonnal befogadhatunk gyülekezetünkbe.

Én, a tisztelendő atyának a társa, miután az elmondottakat meghallgattam, a testvérek gyülekezetébe siettem örvendező lélekkel, hogy az esetet elbeszéljem. A testvérek imádságába ajánlottam az atyát és magamat. Lélegzetemet visszafojtva siettem vissza, hogy lássam az atyát. Az ágyon összekulcsolt kézzel találtam, és így szóltam hozzá:

– Tisztelendő atya, könnyes szemmel imádkozó testvérek köszöntenek téged.

De az atya könnyes szemmel főlshajtva így szólt:

– Kedves fiam, térden állva imádkozz te is az Istenhez értem, bűnösért. Mert Isten igazságos ítélete huszonnégy évi vezeklésre ítélte, rendünk néhány testvérenek elnézett bűne miatt, mert a rendreutasításban szelíd voltam.

Ezeket hallva így kezdtem bátorítani:

– Atya, légy nyugodt, mert Krisztus azért jött a világra, hogy a bűnösöket hívja, és az elveszett bárányt vállaira vegye. Ezért énekelte zsoltáros: Az Úr irgalmával van tele a föld. Atyám, én magamra vállalom vezeklésed terhét, és bízom az Istenben, hogy a huszonnégy év csak huszonnégy óra lesz.

Mivel semmit sem felelt, ismét a testvérekhez siettem, és elbeszéltem mindent. Azok zokogva imádkoztak, és az oly jámbor és kegyes atya kínzó szenvedésén szomorkodtak. Amikor az éjszakából a másik nap fölvirradt, a fejénél kezdtem mondani az aznapi imádságot, akkor az atya, mint nehéz álomból ébredve így szólt:

– Kedves fiam, az örök áldásnak az Atyja a kegyelmet visszaadta neked, mert a te és a testvérek imádságára irgalmat nyertem Jézus Krisztus által. Most már meghalok, a földet átadom a földnek, már fejemre tették a dicsőség koronáját. Pályafutásomat keveset szenvedve befejeztem és sok nyugalmat találtam. Te pedig, fiam, palástoddal takard be testemet.

³⁰Eggerer A.: *Annalium*, I. köt. Wien, 1683. p. 278. – Guzsik Tamás: *Eltűnt pálos kolostorok Somogy megyében*. In: *Műemlékvédelem*, 1979. 4. szám. 349-353. p. Megjegyzés: Az első kötetet Eggerer András pálos áldozópap adta ki e címmel: «Fragmen panis Corvi Protoeremitici sive Reliquiae Annalium... Bécs, 1683». 1. Az évkönyvek második kötetét pedig Benger Miklós pálos áldozópappal közösen tették közzé.

³¹*Legyetek készen*... – idézet a Szentírásból, Máté 24, 44.

Közeledve tehát a tizenkettedik óra, nyitott szemmel, szerföltt örvendező arccal, mellén özszekulcsolt kézzel, halkán ismét megszólalt:

– Íme, megjöttek az angyalok, és ezt mondják: Kelj fel; kedves társunk, és imádd Urunkat, Jézus Krisztust.

És én nyomorult, bűnös társa, azonnal a földre térdeltem, és sírva, sóhajtozva mondtam:

– Bátorság, tisztelendő Atya! Íme, itt van a vezeklésül kiszabott huszonnégy esztendő, mert most van itt a nap huszonnegyedik órája, miként a próféta mondta: Egy évért egy napot adok neked.³²

És ismét figyelmeztetett:

– Kelj fel, fiam, és adj tiszteletet Istennek.

Íme, Isten angyalai szakaszonként jönnek. Én pedig az örömtől rögtön futottam a testvérekhez, és mondta:

– Kedves testvérek, jöjjetek, mert tisztelendő atya halálán van.

A testvérek rögtön gyors léptekkel jöttek. A tisztelendő atya kissé magához térve így szólt a körülállókhoz és a térdelőkhöz:

– Fiacskáim! Íme, jön Krisztus Szűz Máriával. Szemét lecsukva csöndben imádkozott. Ismét kinyitva szemét, örvendező arccal hangosan mondta:

– Ez az, amire mindig vágytam!

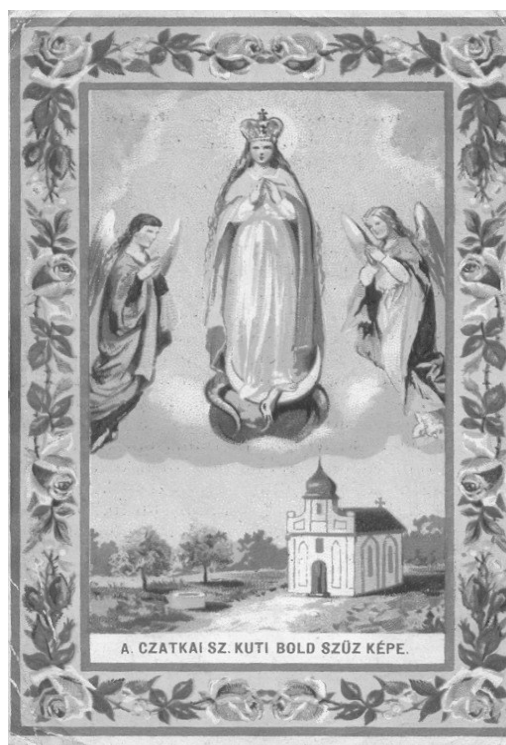
Háromszor megismételte: Miután ezeket mondta, erősen fojtott lélegzéssel kezdett arca elhalványulni, és így a második nehéz lélegzésnél testvéreinek fölszentelt kezei között kiadta lelkét. Rendünk szertartása szerint az esti órában az előre elkészített sírba eltemettük.

*Hívd a munkásokat,*³³ és add ki bérüket.³⁴

Ugyanezen a tisztelendő atya, István testvér, midőn a rendfőnöki tisztségét szentül és dicséretesen végezte, a kegyes Isten védelmével Csatkára ment; hogy a testvéreknek a látogatás szent kegyelmeit kiszolgáltassa. Amikor a templomba ment, hogy a szokása szerint Istennek, akinek minden él, hálát adjon, és amikor befejezte imádságát, a testvéreket, mint jámbor atya szent csókkal fogadta.

7. a. kép. A csatkai Szt. Kúti Boldog Szűz képe (gótikus templom)

7. b. kép. A csatkai Szt. Kúti Boldog Szűz képe (barokk templom)

Jelentették neki, hogy a környék lakói pestisjárványban szenvednek, tartva attól, hogy a testvéreket is megfertőzte ez a betegség, a testvérektől kísérvé azonnal a betegszobára sietett, és megtekintve a betegeket, jámbor és atyai beszéd-

³²Pál apostol. Megjegyzés: Az Úr előtt egy nap olyan, mint ezer esztendő. (Péter apostol II. levele 3. fejezet)

³³*Hívd a munkásokat...* – idézet a Szentírásból, Máté 20, 8.

³⁴73. fejezet Ugyanezen tisztelendő atya élete és halála Gyöngyösi Gergely: Lorantházi Istvánról VP III. 158-159. p.

del bátorította őket. Ezután az ebédlőbe ment, s ott valamicske ételmet vett magához. Az utazástól elfáradt öreg tagjait megpihentette, egy kissé lepihent, majd fölkel, és mivel vallásosságával már gyermekkorától kedves volt Isten előtt, pástorbotját magához véve, ismét visszatért a betegszobába, hogy legfőbb előjáróként látogassa meg őket, akikről úgy tudta, hogy nyolcan vannak. Ugyanakkor megnézte azt a fiatal jelölt testvért is, aki még nem tett fogadalmat. Barátságosan megkérdezte, hogy miért fekszik itt. Az a fiatal mintegy Istentől eltelve felelt:

– Tisztelendő atya, a fekete halál támadott meg, és a kolostor atyja ide küldött.

A tisztelendő atya ezeket mondta neki:

– Kedves fiam, a kegyes és irgalmas Isten mindenkit megostoroz, akit fiává fogad, de légy állhatatos, mert a dolgozóknak mondta: Add meg nekik a bérüket.

A lelkes fiatal testvér az atya figyelmeztetésére tisztelettel és jókedvű arccal felelt:

– Tisztelendő atya, elbeszélhetem Isten csodás tetteit, amelyet nekem ma kinyilatkoztatott? Mert miután a tisztelendő atya a déli felüdülés előtt kiment innen, rögtön egy magas termetű és szeretetre méltó külsejű férfi, csodálatosan díszes ruhába ide bejött, és nekem ébren voltam, megmutatta ezeket a testvéreket, odament mindegyikükhöz, s napi dénárként egy-egy aranyat nyújtott nekik. Mikor pedig mellettem el akart haladni, könnyes szemmel mondtam: Uram, miért nem fizetsz nekem is, miként ezeknek? Az azonnal így szólt: Azért, fiam, mert még nem dolgoztál szőlőmben. Én így válaszoltam: Uram, jóllehet még nem dolgoztam, de mégis azért jöttem e szent férfiak közösségébe, hogy halálomig dolgozzam. Nyomban közelebb jött hozzám, és átnyújtott egy aranyat. Tisztelendő atya, most is itt, erősen összeszorított ujjaim között tartom:

Erre a tisztelendő atya így szólt:

– Fiam, mutasd a tenyered.

Az szétnyitotta ujjait, és ott egy aranyforintnak az alakja volt látható. Amíg a megdőbbent atya a körülállóknak Isten irgalmáról figyelmeztető szavakat mondott, íme, hirtelen a fiatal testvér haldokolni kezdett, a testvérektől körülvéve azonnal leróta az emberi test adóját. A következő napokban azok a testvérek is elhunytak az Úrban, akik fejenként az egynapi dénárt megkapták.

Virraszatok tehát, testvérek, amíg alkalmas az idő. Dolgozzatok az Úr szőlejében, hogy nektek is mondja a szőlő Ura: Hívd a munkásokat, és add meg a bérüket.”

Gyöngyösinek a Dombroói Márk³⁵ testvéréről szóló fejezetében: „Márk testvérnek azt a kis munkáját könyvek, krónikák, oklevelek és kiváltások alapján helyesbítették. Ez a tisztelendő atya meghalt tisztelendő István atya idejében a lepoglavai kolostorban, amikor ő volt a vikarius.”³⁶

Amikor rendfőnökké választották tisztelendő Domonkos testvért, a művészetek mesterét; aki István mester helyettese volt két éven át.³⁷ Kiváló szerzetes atyák ebben a korban³⁸ írja Gyöngyösi: Tisztelendő János atya maga mellé vette kíséreeül, vagyis az utazásaiban társának³⁹ Bakk István testvért. Tanult és nagy tehetségű, az Isten ígéjének kiváló hirdetője volt. A humanista tudományokban nagyon képzett. Ő is különösen szerette a rendet. Előre ember volt, és a rend javára rátermett segítőtje a tisztelendő atyának. *Szent Atyánk életéről*,⁴⁰ a *Boldogságos Szűz Máriáról*, *Szent István királyról*, az első szent atyákról és egész évre szólóan minden szentről igen választékos stílusban inkább elégikus, mint szapphói énekeket szerzett. Elöljárói feladatát is több kolostorban szorgalmasan ellátta. Végül pedig egy csodálatos és áhítatos értekezésben magasztalta a Boldogságos Szűz Mára ünnepeit, művét *Mennyei rózsafüzér*-nek nevezte, és az összes zsoltárt a Boldogságos Szűz dicséretére alkalmazta *Rosarium*

³⁵Lásd még: Dombroói Márkról, és Lórándházi Istvánról, Battis István költőről. In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1938, p. 141

³⁶ Gyöngyösi Gergely VP III. p. 160.

³⁷ Gyöngyösi Gergely VP III. p. 170.

³⁸ 92. fejezet. Kiváló szerzetes atyák ebben a korban in. Gyöngyösi Gergely VP III. p. 185.

³⁹ Eggerer A. I. 1663. p. 289. Megjegyzés: krakkói Battis ez valószínű a humanista neve nem a származását jelöli, hanem az egyetemre járást, a peregrinust. Eggerernél vagy Szinyeinél is a Batt név szintén szerepel, de ezt Gyöngyösi Gergelytől már tudjuk, hogy a Bakk nevet jelöli.

⁴⁰Remete Szent Pál. Megjegyzés: Kisbán szerint: „Kortársra Lórándházi Istvánnak (1512) remete Szent Pál csodáiról írt kéziratban maradt művének címe: *Continuatio sancti patris Pauli primi eremitae* etc.” In: Gyöngyösi cap. 75. – Battis István névnel felsorolja Kisbán ugyanezen művében: A magyar Pálosrend történetében, II. köt. Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1940-ben kiadott munkájának 332. oldalán.

appeilavit, ac totum psalterium in laudem eiusdem virginis gloriosae coaptavit... (Gyöngyösi 82. cap).⁴¹ Lorándházi Bakk István generális perjel (1504-08, 1512-14), amikor testvére, Calixtus⁴² volt a perjel Villyén, helyreállította a monostort a lengyel tartományban.⁴³

István fráter a művészetek mestere, bácsi kanonok, nagyon tiszta életű férfi, a szabályok buzgó követője és az alázatosság serény gyakorlója, kiváló prédikátor volt. Sok fiatal testvért előkészített, tanított és irányított. Istentől kapott tehetségét nem ásta el a földbe, hanem sokakat megajándékozott vele, és így nagy hasznot húzott belőle. Különleges kegyelem volt bene a szerzetesi hivatások támasztására, mágnesként vonzott magához mindenkit. Ez a tisztelendő atya, miután több helyen engedelmességből a vikáriusi tisztséget ellátta, végül 1517-ben a szentlőrinci kolostor rendfőnökhelyettese lett.⁴⁴

Stephanus de Lorandhaza.⁴⁵ Prior generalis. Obiit anno 1512- *Scrpsit Continuationem miraculorui s. patris Pauli primi eremita. Ex Gyöngyessino cap. 75. azaz Stephanus Bakk de Lorandhaza Floruit ad annum 1528. Edidit:*

- a) Elegiaco et saphico carmine Vitam s. patris Pauli
- b) De Beata Virgine Maria, De s. Rege Stephane, De primitivis sanctis patribus ac de quolibet sancti in speciali per annum opuscula
- c) Tractatum devotum de Beata Maria Virgine sub titulo: Rosarium caeleste
- d) Totum Psalterium in eiusdem Gloriosae Virginia captavit Ex Gyöngyessino ad annum 1516.⁴⁶

⁴¹V. Kovács Sándor: Előszó. In: Gyöngyösi Gergely VP III.

⁴²Bakk Calixtus villyei pálos kolostor perjele. Kalodván Bakk Péter 1306-tól szintén pálos perjel.

⁴³Lásd még: Ipolyi Arnold: Adalékul a pálosok magyar történetíróihoz... Magyar Sion 1863. 38, 93. p.

⁴⁴Gyöngyösi Gergely VP III. p. 185.

⁴⁵Stephanus de Lorantházi vagy is Lorántházai István és Battis István sőt Batt István egy személy kinek neve = lorántházi Bakk István, ki a krakkói egyetemre is járt. Háromszor megválasztott pálos generális, aki magyar származású volt. A párizsi egyetemen is tanított. Műveit többször kiadták Párizsban is.

⁴⁶Lásd még: Bakk István-Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, Bp., szerk.:

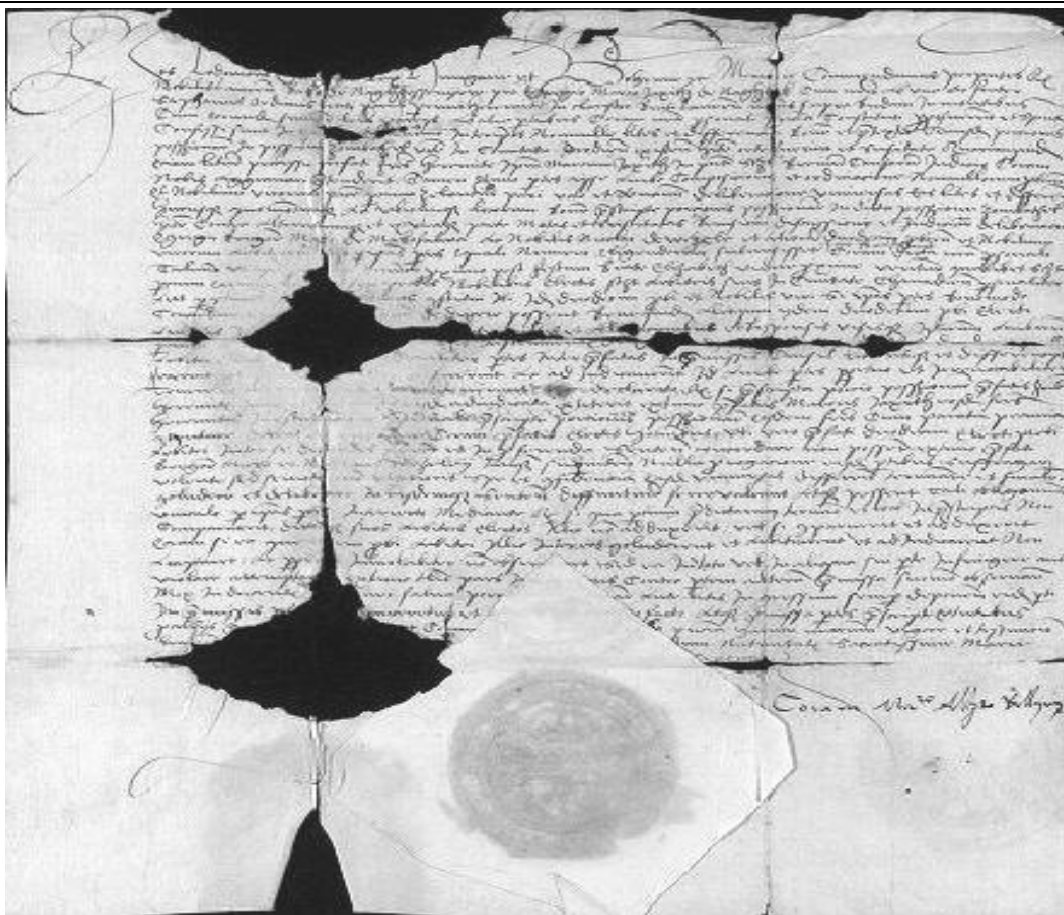
Ma már az utolsó oklevélről is van adatunk István atyáról. Így hangzik: Kelt 1517. szeptember 9-én II. Lajos király által:

„feria quarta prox. p. f. nativ. Sacratissime Marie Virginis. Lajos király bizonyítja, hogy eléje járult Laurentius Bako de Nagh-Bessenew pro egregio Marco Jaxyth de Naghlak, másrészt **pedig frater Stephanus [Bakk], ordinis beati Pauli primi heremite in clastro beati Laurentii martyris supra Budam in montibus és közösen azt a bevallást tették**, hogy köztük bizonyos pereskedés folyt az Arad megyei **Zombethel** nevű birtokban lévő birtokrész⁴⁷ miatt, melynek folyamán a nevezett remeték az említett Jaxyth Márkot a király elé perbe akarták vonni, most mégis oly egyességre léptek, hogy az erre a birtokrészre vonatkozó peres ügynek az eldöntését Makofalva-i Mako Gergely és Wezele-i Miklós és rajtuk kívül még 12 fogott bíróra bízta oly módon, hogy a felek a Szent Erzsébet ünnepét követő vasárnapon, mindegyik fél a maga fogott bíróival, meg fognak jelenni Csanád városában, ahol a fogott bírák megkísérlik köztük a békét, de ha ez nem sikerül, ugyanazok megvizsgálván a felek okmányait és meghallgatván azok érvelését, döntenek azok ügyében, mely döntést mindkét fél köteles magára nézve kötelezőnek elismerni. Hozzá tették, hogy ha azt a birtokrészt a fogott bírák a remetéknek ítélnék oda, az esetben Jaxyth Márk köteles őket annak a becsárában kielégíteni. Ha pedig maguk a fogott bírák nem tudnának egységes döntésre jutni, akkor a nevezett Mako Gergely és Wezele-i Miklós egymagukban dönthetnek az ügyben. Amelyik fél nem jelenik meg, vagy a döntést egészben vagy részben visszautasítja, a bírói részen kívül 200 arany forintban marad el. A szöveg alatt jobbra: Coram magistro Alberto Bellyeny.⁴⁸

Gyárfás Ágnes, MBE, Miskolc, 2014. 172, 233, 235, 506, 508, 531, 574, 679.

⁴⁷A Bakkok által adományozott birtok a magyar Pálosrendnek. (A kalodvai birtokokat.)

⁴⁸DL 29958: Comitatus Orodienensis, Cista Maramaros, Fasc. 4. No 23.

8. kép. Bakk István az ősi magyar Pálos-rend generálisa: DL 29958: Frater Stephanus...

„Én, a pálos rendbe tartozó István testvér, Szent Ágoston regulája szerint a rend főnöke, személyesen tiltom meg minden egyedülálló és közösségben élő testvérnek, úgy az előjáróknak mint az alávetetteknek, hogy a parancs hatálya alatt a könyvük elvesztése után, akik az engedetlenséghez hozzászoktak, kiszabjuk, hogy közülük senki se vegye meg Szent Pál életét más nyomtatott formában, mint azt, amit kitűnő művészettel Matthias Milcher budai könyvárus hozott létre, egészen addig, amíg nála az (ti. a könyv) fellelhető. Ez az igen híres és gazdagon nyomtatott könyvecske a magasanengő Örök Isten és az isteni Pál első remete dicséretére és dicsőségére született, Velenében, a szeplőtelen születés 1511. évében, december 1-jén Matthias Milcher budai könyvárus költségén, és a leucho-i Jacobus Pentij⁴⁹ munkája révén.”⁵⁰

⁴⁹Johann Georg T. Grässe: Trésor de livres rares et précieux, In: ... a un ex. sur vélin Dibdin Bibl. Decam T.I. p. 85. mentionne une éd. de 1505 qui coïncide probablement avec celle-ci - Une autre a paru: Venetijs impensi Lucantonij de Guanta Florientini, Arte aute Jacobi pentij de leuco A.

⁵⁰ ford. Virág Barnabás

Remek tanár, és szónok⁵¹ atyákat neveltek ki az ősi magyar Pálos-rend úgy, mint *Stephanus Bakk*⁵² de Lorandházát („vitam sancti Patris nostri..., de Beatissima Virgine Maria, defuncto rege

⁵¹DF 286489: ... máj. 6. (in Constantie, II. nonas Maii, pontif. a. 1.) V. Márton pápa Györgynek, a pálosok generálisának és e tisztségben utódainak engedélyezi a hordozható oltár használatát és per vos vel alium sacerdotem idoneum missam et alia divina officia sine iuris alieni preiudicio in vestra et familiarum vestrorum domesticorum presentia celebrare vel celebrari facere. 1520 k.-i másolat. ELTE Kt., Liber Viridis, Chartularium, bullarium (DF 286489) fol. 3b. – DF 286489: ápr. 27. (Constantie, V. Kal. Maii) V. Márton pápa értesíti az esztergomi érseket, a zágrábi és az erdélyi püspököt, hogy a jelen levelében ártírt ápr. 21-i oklevelével megerősítette XII. Benedek oklevelét a pálosok kiváltságairól. Egyben meghagyja nekik, hogy ők együtt vagy külön, vagy megbízottaik által az ő pápai tekintélyével védjék meg őket. Az ellentmondókat egyházi fenyítéssel sújtásák. Liber viridis, Chartularium, bullarium (ELTE Kt. – DF 286489 – f. 18b-20b.)

⁵²Stephanus Bacc (Bakk) Lásd: Gyöngyösi Gergelynél. Lásd még: Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis, Tom. I. et II. Cracov, 1887, 1887-1892.; Schrauf Károly: Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. A krakkói magyar társulatlakónak jegyzése. A magyar tanulók tanulmányainak továbbmenete.

Stephano ... tam elegiaco, quam saphico carmine edidit elegantissime”) művének a végén még önmagáról is röviden megemlékezik. A későbbi európai historia litteraria-irodalom valóban leginkább csak az övét, a Cantica canticorumhoz írt, a XVI. században Párizsban kétszer is kinyomtatott (1541, 1571) kommentárját tartotta számon. Gyöngyösi közelében, sokan kortársaként éltek, azt kell mondanunk, hogy a Vitae Fratrum egy fél évszázadnak, a reánk maradt a virágzó humanizmus korából egy közösség tudós, irodalmi munkásságának nagyszerű keresztmetszetét adja. Ugyanebből a közösségből került ki több nevezetes nyelvemlékünk, a Festetich-, a Czech- és a Peer-kódex is. Hiszen: „Báthory László, ki 1457 körül működött és a szent írást, továbbá több szentnek legendáját magyarra fordította; Tatai Antal, budaszentlőrinczi hitszónok, ki 1474. körül a pálosrend régi missaléját és breviáriumát szerkesztette, melyekből az utóbbi 1540-ben Velencében Liechtenstein Péter nyomdásznál jelent meg; Szombathelyi Tamás, a pálosrend generálisa, ki 1486-ban halt meg és kéziratban a következő latin munkákat hagyta hátra: a) Plura opuscula ex dictis sanctorum patrum; b) Sermones complures; Expositiones reguláé; Tractatus de cognitione professionis et exhortationes pro visitoribus; Szigeti Jakab, a rend vicarius, ki 1479-ben a következő latin munkákat írta: a) Sermones in dominicas et festa, b) Expositiones Psalterii; és Pozsonyi János ünnepelt máriavölgyi hitszónok, ki 1488-ban Sermones de immaculata conceptione beaté Marie virginis című latin munkát írta, mely az egyetemi könyvtárban jelenleg is megvan. A XVI. századbeli írók közt említetnek: Magyar Bálint budaszentlőrinczi hitszónok, ki a budaszentlőrinczi monostorban elhelyezett remete sz. Pál teteménél történt csodákat egy könyvben gyűjtötte össze, mely latin nyelven Krakkóban 1507-ben jelent meg; Lorándházi István,⁵³ a rend generálisa, ki 1512-ben a remete sz. Pál csodatetteinek leírását folytatta. Csanádi Albert, ki 1515-ben élt és a következő latin és magyar munkákat írta: a) Sermones plures in laudem s. Pauli primi eremite; b) Eiusdem s. patris vita carminé heroico concinnata, c) Séries passionis dominicae stylo rythmico

et idiomate hungarico; Gyöngyösi Gergely, a rend generálisa, ki 1528 körül élt és a következő munkákat írta: a) Commentaria in antiquas ordinis constitutiones, b) Chronicon példányban ismeretes; c) Breviloquia de profectibus et defectibus religiosorum, *dedicata p. Stephano*⁵⁴ *generali pro tunc concionatori existenti*, d) Directorium fratrum officialium ordinis, dum erat prior Romae in Monte Coelio, dedicatum Bernardo episcopo Sabiniensi et cardinali s. crucis; Pesti Gáspár, a rend vikáriusa, ki 1530-ban működött, s következő munkáknak a szerzője: a) Sermones exhortatorii ad viros religiosos, impressi Cracoviae 1531. b) Compendium directorii in Visitation fratrum, impressum Cracoviae anno 1532.”

A szentéletű atya, akit boldognak nevezünk Lorándházi Istvánról:⁵⁵ Pálos boldogok: (Részlet) Boldog Gergely, szentlőrinczi pálos, Boldog Jámbor Ferenc, Boldog Thar-Ispán Albert, Boldog Szombathelyi Tamás, Boldog Csanádi Albert, Boldog Zákoly János, Boldog Ungvári Kálmán, Boldog Szalánkeményi Péter, Boldog Mihálykövi Bálint, **Boldog Lorándházi István †1518.**

9. kép. Gergely egyetemes perjel pecsétje a jelzete: DL 37846.

⁵³Lengyelországi könyvtár bűvárlatok Csontos Jánostól. In: Magyar Könyvszemle Tizenötödik évfolyam 3-4. füzet, 1890. július. 219-256. p.

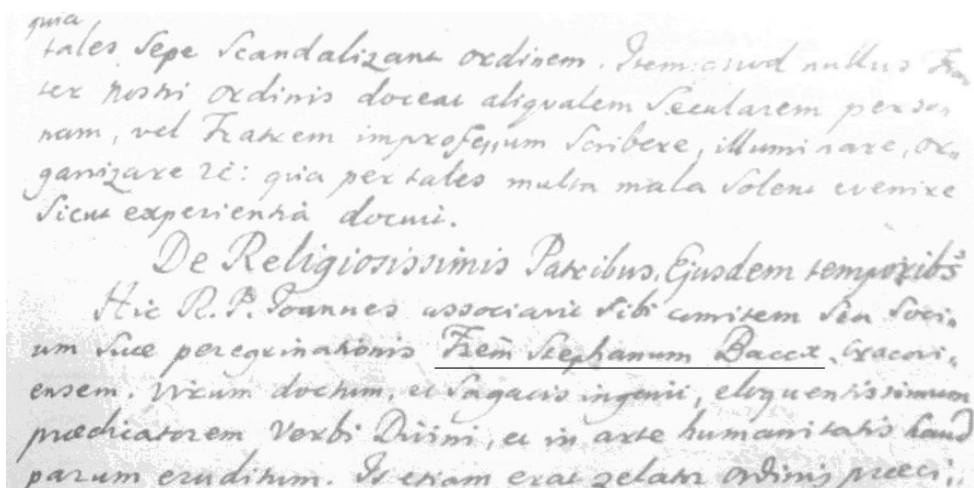
⁵⁴Lorándházi Bakk István.

⁵⁵Boldog Lorándházi István, OSPPE, [OSP] 1512? <<http://www.katolikus.hu/szentekek2/SZENTEK/00000181.H> TM>2012. július.

A Bakk nemzetség által alapított pálos kolostorok: A bakvai pálos,⁵⁶ bodrogszigeti és kalodvai kolostorok.⁵⁷ A Bakk család több adományt is tett az ősi magyar Pálos-rendnek:

„Kezy⁵⁸ [Bakk] Balázs 1524-ben a II. Lajos a tudós és nemes Kezy Balázsnak a beregi (remetei) monostor javára tett nagymuzsai birtokadományozását, sőt reávonatkozó királyi jogot is monostornak adta. Majd meghagyta, hogy a pálosokat

ebbe a birtokba iktassák be.⁵⁹ Úgy, mint 1512. január 17-én ... sexto die ultimi diei exhibitionis: feria tertia p. f. b. Pauli primi heremite. A váradi káptalan jelenti Ulászló királynak, hogy megkapta két oklevelét: egyet neki szólóan, a másikat pedig nobilibus Nicolao de Thorda necnon Petro Cheywrews de Mynthzenth, Pilippo de Pele, *Stephano et Paulo [Bakk] de Kezy* szólóan, hogy ez utóbbit embere útján címzetteknek kikézbésítve.

10. kép. Boldog Bakk István pálos generális Gyöngyösi Gergely munkájában.⁶⁰

A káptalan kiküldte emberét: discretum Stephanum presbiterum, rectorem altaris sanctorum trium regum in dicta ecclesia nostra Varadini fundati, aki 1512. jan. 11-én (die dominico prox. p. f. b. Pauli primi heremite) kikézbésítette a király levelét Petro Chywrews de Mynthzenth in eadem Mynthzenth, majd a következő napon, jan. 12-én (feria secunda) Stephano de Kezy in eadem Kezy et Philippo Pele in eadem Pele, akiket személyesen megtalált és megmondta nekik a király szavával, hogy a kikézbésítéstől számított 32-ik napon meg kell jelenniök a királyi személyes jelenlét előtt, hogy számot adjanak hatalmaskodásukért. És mert Thorday Miklóst személyesen nem tudta megtalálni, őt jan. 13-án (feria tertia) Nywed nevű lakóhelyén emberei előtt és útján fi-

gyelmeztette a fentiekre. Eredeti, papír, zárlatán pecsét nyomaival. Az oklevél hátlapján a következő feljegyzés: Pro A Benedictus de Felchwth cum Waradiensi. Ex I Nicolaus de Thorda mortuus est et causa ipsius est condescensa.⁶¹

A váradi káptalan előtt *Paznan-i [Bakk] István* fia János Szűz Mária iránti tiszteletből, a maga és rokonai lelkiüdvéért a pálosok Szűz Mária kolostorának adja Bihar megyei Zanto-i birtokrészében penes fluvium Vyzos a parte possessionis Wrdugzanto ad plagam occidentalem elterülő rétjét.”

Bakkok és az ősi magyar Pálos-rend kapcsolatáról önálló tanulmányban is meg fogunk emlékezni.

A pálos kolostorok, különösen a Buda fölötti szentlőrinci a tudományok és művelődés valóságos gócpontjaivá váltak. A Mátyás király halálára való emlékdal (*Néhai való jó Mátyás király...*) minden valószínűség szerint 1490-ben, közvetle-

⁵⁶ Fejér, IV/I. k. 386. 1.

⁵⁷ Bakk Péter kalodvai perjel. 1300-as évek. – DL 29936. 1511. február 9-én.

⁵⁸ Keszi. Lásd még: Nagyszentmiklós és Erzsébet-major, Eszter-major, Marospart, Mina-major, Nagyszentmiklói szőlők és Szentistván-major. 1451 után Keszi Balázs deák solymosi várnagy vette meg, a ki 1456. május 31-én Péter csanádi püspöknek adta át, kegyes alapítványul. In: Borovsky Samu, Torontál vármegye községei.

⁵⁹ 1524

⁶⁰ Magyarul olvasható a *Varia Paulina III.* (1998. Fráter György Alapítvány) c. könyv 70. oldalán (szerk.)

⁶¹ DL 32579 *Váradi Káptalan.*

nül az uralkodó halála után keletkezett. Tisztelték a Buda fölötti Szentlőrincet és az óbudai pálos Fehéregyházát a Jagellók is. Bakócz érsek⁶² Fehéregyházán, a pálosoknál keresztelte meg az újszülött Lajos trónörökösöt. A középkor végére az ország legnépszerűbb szerzetes rendjévé alakultak, hozzájuk tartozott tetemes földbirtok és sok egyházi kincs.⁶³

Mátyás király kiemelkedően szerette a pálosokat. Miután 1467. január 15-én győzelmet aratott Ali bég felett, e napon – éppen Remete Szent Pál ünnepén – Magyarország védőszentjévé avatta Remete Szent Pált. Országga nagyjai, családjai többségükben pálos elkötelezettek, így a Bakok is Mátyás királyságához is több szálon kapcsolódtak.

Berendi Bak Gáspár csatában vett részt, később pap, majd szepesi prépost, 1464-ben, Bolognában tanult és Rómában, 1472-ben mondta az első misét. 1472-ben a lengyel követekkel Iglóra ment, Kázmér királyt ő általa hívta meg lakodalmára Mátyás király.

Ezt a kapcsolódást a családdal tovább erősítette, hogy a király Óbudai Fehéregyházát a pá-

losoknak adományozta, ahol az Árpád sírja⁶⁴ volt és ennek a kolostornak az első perjele lett *Bakk Mátyás*,⁶⁵ akinek vezetésével 8 pálos szerzetes lakott.⁶⁶ Fehéregyháza híres és kedvelt búcsújáró helye lett a fővárosnak. 1494-ben VI. Sándor pápa II. Ulászló kérésére megerősítette a rendet Fehéregyház birtoklásában. Mátyás testvér, (Pesti Bakk Mátyás)⁶⁷ Remete Szent Pál sírörzője. Fehéregyházának a Fehér Boldogasszonyról nevezett kolostor első perjele.⁶⁸ Árpád sír kápolna őre. A középkor végére az ország legnépszerűbb szerzetes rendjévé alakultak, hozzájuk tartozott tetemes földbirtok és sok egyházi kincs.⁶⁹

II. kép. Remete Szent Pál alakja.
Zárókő a pálos kolostorból a XIV. sz. (Forrás: Zolnay László: Az elátkozott Buda, 1982. p. 489.)

⁶²II. Gyula pápa verses itinerariuma mellett a vadászatot megéneklő költemény (*De venatione*) címettje az az Ascanio Sforza bíboros (†1505), aki egy ideig VI. Sándor adományozásából az egri püspöki javadalom távoli hasznélvezője volt és emiatt Bakócz Tamással pereskedett. In: Bakócs-codex. Az Ipolyi féle másolatot közli Kandra Kabos. Kiadva. Adatok az egri egyházmegye történetéhez, I-II. Eger, 1887.

⁶³IV. Jenő pápa Dénes esztergomi bíboros-érsekhez /: titulo Sancti Cyriaci in Thermis presbitero cardinali:/. A minap a pálos-rend generalis perjele a rend összes tagjainak a nevében kérelmet nyújtott be hozzá, mely szerint kezdetben a rend csak pusztá, elhagyott, erdős helyeken, az emberi lakóhelyektől távol telepedett le és kis cellákban, kis kápolnában élte le szerzetesi életét, amint több helyütt most is, de idők folyamán egyesek adományai révén a cellák hatalmas monostorokká, a kápolnácskák nagyszerű templomokká alakultak és a monostorok körül mindenfajta más szükséges épület is létesült; viszont több helyen, így Magyarországon is egyes telepek eredetét és azok törvényes jóváhagyását illetőleg részben a régiség, részben a nemtörődömség, gyakran az ellenséges betörések és az okmányok elvesztése miatt bizonytalanságban vannak és ennek folytán egyes rendtársak kétségben vannak, jogosan gyakorolják-e ők azokon a helyeken az Istennek tartozó szolgálatokat. Azért a maga nevében megbízza az érseket, hogy az összes monostorok eredetét kutatva, bármily címen létesültek is azok, minden esetleges mulasztást pótolva, erősítse meg azokat apostoli meghatalmazásánál fogva, mintha már az alapításkor is minden törvényszerűen történt volna, hogy valamennyien részeseülhessenek a rend kiváltságaiban. DL 13521. Firenze Itália. 1440. január 21.

⁶⁴Anonymus Árpád sírjáról: „Ezek után urunk születésének 907. esztendejében Árpád vezér elköltözék e világból, ki is tisztességesen lőn eltemetve egy kis patak forrása fölött, mely egy kőmederbe folyik alá Athila király városába”; „holott is a magyarok „megtérése” után egyház épült, melyet Albának (Fehéregyháznak) neveznek, fehér Boldogasszony tiszteletére...”

⁶⁵Bacc Mátyás perjel In: Kishán Emil: a magyar Pálosrend története, Budapest, Pálos kolostor kiadása, 1938. p. 130.

⁶⁶Eggerer p. 254.

⁶⁷Varia Paulina III. 111, 113.

⁶⁸1484-ben, 8 pálos testvérrel kezdte meg a működését. Plébánia jellegét Sándor pápa 1493-ban szüntette meg. In: Varia Paulina III. p. 110. Megjegyzés: Zarándokhelyként működött mind a két kolostor: Buda melletti Szent Lőrincen, Boldog Szűz Mária Fehéregyháza.

⁶⁹Lásd 63. lábjegyzet. – Eggerer, A.: *Fragmen panis corvi ... Annalium ... Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae ...* I. Wien, 1663. – Mallechich, G.: *Quadripartitum regularium, in quo primo de privilegiis ... Ordinis S. Pauli Primi Eremitae... Uo., 1708.* – Benger, N.: *Annalium... Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae volumen secundum ... ab 1663 usque ad a. 1727.* Pozsony, 1743. – Zákonyi M.: *A Buda melletti Szent-Lőrincz pálos kolostor tört. Bp., 1911.* Klny. Századok 1911.